

'Neutraliteit: gevoel van opluchting, beschaming en onzekerheid. Opluchting: anderen knappen deze onaangename en onfrisse zaakjes voor ons op. Beschaming: het zijn ook onze zaken die zij behartigen en wij kijken voorlopig toe' -¹

dat was de bekentenis van een overtuigd anti-nationaal-socialist, een bekentenis van bewuste partijdichtheid. Maar hoevelen hadden geen behoefte, verder te zien dan hun neus lang was? Wij weten het niet. Peilingen van de publieke opinie vonden niet plaats. Hadden zij wèl plaats gevonden, dan zou het ons niet verbaasd hebben indien gebleken was dat de herinnering aan de eerste wereldoorlog een belangrijke rol speelde: het land was toen neutraal gebleven. Dat leek, ook achteraf, een wonder. Maar waarom zou zich dat wonder niet herhalen? Anderzijds was het perspectief dat wij ditmaal door Duitsland aangevallen zouden worden en dat de oorlog wijd en zijd dood en verwoesting zaaien zou, te verschrikkelijk dan dat men het koel en helder onder ogen wilde zien. Wij zijn geneigd, bij de vele motieven die het gebrek aan realiteitsbesef bepaalden, de voornaamste plaats aan de angst toe te kennen.

Vandaar ook, dat bij velen de neiging sterk werd om, met miskenning van hetgeen in Europa en in Duitsland sinds '33 geschied was, bij de beoordeling der oorlogvoerenden, geen enkel *principeel* verschil te maken. Goed, Duitsland mocht dan Polen aangevallen hebben, maar Frankrijk en Engeland, zo werd geredeneerd, waren ook alleen maar ten strijde getrokken om hun nationale belangen te verdedigen: 'één pot nat'. Het paste in die oppervlakkige en gemakzuchtige visie om er, niet zonder een zweem van zelfverheffing, de opvatting op na te houden dat Nederland, zich buiten de wereldoorlog houdend, getuigenis aflegde van een staatsmanswijsheid welke men in de oorlogvoerende landen niet meer opbracht, en dat die oorlogvoerende landen er verstandig aan zouden doen, bij het neutrale Nederland te rade te gaan. Ja, met de handhaving van zijn neutraliteit bijdragend tot het Europese evenwicht, gaf ons land, zo werd wel gemeend, eigenlijk al aan, hoe de zaken in ons werelddeel anders en beter geregeld konden worden. De burgemeester van Middelburg, mr. J. van Walré de Bordes, een prominent aanhanger van de Geestelijke en Morele Herbewapening, zag 'de roeping van Nederland' in het werken voor een 'vrede door verzoening':

'Wat zal dat niet voor gevolgen kunnen hebben? Duitsland, Engeland en Frankrijk, die drie prachtvolken van West-Europa, eendrachtig samenwerkend voor de opbouw van een nieuwe, betere wereld! . . . Van de neutrale landen is

¹ M. ter Braak: *Journal* 1939, p. 5 (3 sept. 1939).